

TELEGRAFULU ROMANU.

Nr. 33. ANULU XVII.

Telegrafulu este de done ori pe septemana: joi si Dumineca. — Prenumeratiunea se face in Sabiu la espeditura loiei pe afara la c. r. poste, cu bani gat'a prin scrisori francate, adresate catre espeditura. Pretiulu prenumeratiunei pentru Sabiu este pe anu 7. fl. v. a. ear pe o jumetate de anu 3. fl. 50. Pentru celelaltepartii ale Transilvaniei si pen-

tr provinciele din Monarchia pe unu anu 8 fl. éca pe o jumetate de anu 4 fl. v. a. Pentru princ. si tieri straine pe anu 12 pe 1/2 anu. 6 fl. v. a.

Inseratele se platecu pentru Inteu éra cu 7. cr. sirulu, pentru a dou'a éra cu 5 1/2 cr. si pentru a trei'a repetire cu 3 1/2 cr. v. a.

Sabiu, in 27 Aprile (9 Maiu) 1869.

De ce reu patimim ?

120

La ori ce ocaziune, cându e vorba de sörtea nöstra nationale-politica, nu aflámu cuvinte destule de a spune lumei de vitregitatea temporiloru trecute, de barbaria carea s'a reversatu asupra-ne si de nedreptátele ce amu avutu sa le suferim din partea barbariloru si natiuniloru nöue inimice.

Ei bine ! istoria ni le constatéza pre töte aceste si ne lasa urme förte manifeste dupa dencele ; insa ne vine a ni pune intrebarea, déca numai acelea au fostu, déca numai acelea mai suntu si astadi uniculu isvoru alu reulu de care patimim ? Déca cautámu cu atentiune mare la intemplantile din dia'a de astadi ni se deschide alta perspectiva pentru presentu si din acést'a suntemu indreptatiti a face juderata si asup'a trecutulu, déca nu preste totu, celu putienu in parte. Sa luámu numai o impregurare, carea s'a intemplantu inaintea ochiloru nöstri si vomu vedé indata ca reulu de care patimim nu e de a se cautá numai si numai in asupririle strainiloru.

In anii 1865-67, venindu cu rapediune schimbárele poltice romanii transilvani nu scieau ce sa faca, in catrau sa apuce. In fine se intielegu deputatii si regalstii dela diet'a din Clusiu pentru activitate politica pre lángra reserv'a pretensiuniloru de dreptu, depuse mai tárd'u in unu votu, carele sa-i scutesca de ori-ce prejudetiiari fatia cu dreptele loru pretensiuni. Natiunea aplaudéza procederea loru, pentru ca intempina pre deputati si pre regalisti cu bineventári la inórcerea loru cátra casa si pentru ca diuarele románe suntu pline de reproducerele acestoru intempinári si de articuli de intielesulu acestei urmári politice. Sa nu uitámu insa de impressiunea respectabile ce a facutu asup'a celoru-lalte natiuni procederea cea resoluta si solidaria a romaniloru.

S'a schimbatu insa fói'a indata cátu au inceputu a fi verile indoiel le in natiune si apoi in inteligentia si in fine chiaru in sinulu deputatiloru tramisi mai tárd'u la diet'a din Pest'a. Bate votu pastorulu si se voru resipi oile díe scriptur'a ; iera in impregurárele nöstre politice : otravesce increderea reprezentantiloru natiunii si lasa-i in nesigurantia si vei vedé cum va fi de despectata si calcata natiunea in s'a-si de fia-cine.

Nu ni este cá sa desvoltámu istoriculu intemplantiloru mai departe, pentru ca acést'a s'a facutu destulu cu alte ocaziuni si e cunoscutu tuturor, pentru ca s'a intemplantu acum de curendu ; dara tragemu numai consecuintiele din intemplári cá acele si adeca, ca romanii transilvaneni adusi odata la indoieli au elatinatu si terenulu de sub picioarele deputatiloru loru. Acést'a nu mai aveau radimn acasa, pentru ca slugile nocturne, in soile de scandela publica, se grabeau a face totu ce putea face vilitatea incapabila de idei, cá sa derime totu terenulu aceloru deputati. Urmarea erá firésca, cá strainii sa ne palmuiesca cu disprehtulu in acéla-si momentu cându ne despretueamu si noi pre noi in sine. La töte aceste insa trebuie sa ne intrebámu, cum de atá'a neintielegere, cáci neintielegerea a fostu-reulu celu cardinale, din care ni se tragu retele de cari suferim astadi si de cari suntemu amenintati a suferi si in viitoriu ?

Neintielegerea dupa cum o vedemu manifestându-se si acum intre cei döue-dieci si doi deputati románi la diet'a din Pest'a, provine din o ambitiune cerbicósa si acést'a mai departe din dorintia de a fi cine va capu de partida si a face programe nationale in cele mai multe casuri nerealisabile.

E förte nobilu cá cine-va sa se avente la rolulu de a fi conducatoriu si mai cu séma politico, dara la asiá ce-va se cere mai multu decâtu

dorintia de a fi numitu capu de partida, prefumatu cu epitétulu de „barbatulu doritorulu“ si „omü providentiale“ si „tróferulu natiunii“ si alte câte töte cu care se impnéza nisce oratiuni ocasionali. La asiá ce-va se cere a studiá si a scí cantári pre popóre cu töte impregurárele loru interne si esterne ; a scí de ce valóre e puterea loru intielesuale naturale si castigata prin invetiatura ; a scí cum stau ele intre sine, va se díca care este marimea lorü numerica, care e tári'a lorü geografica si carea e influintia lorü asup'a celoru-lalte.

Din aceste puncte de vedere sa se reverse apoi lumina ; dara sa nu se sparie mereu — cá si copiii cei mici cu : vine t . . . cu saculu si altele, — cá se taca si se asculte numai la cuvintele unü ce are ambitiunea sa véda o multime carea asculta si la gur'a lui.

Ambitiunea acést'a sfermátoria nu are decâtu döue nisuintie de a impune despotice cine-va ideile sele si altora spre urmare si de a vedé ca toti se pléca acestoru idei. Si tocm'a aici jace cui-bulu celu nesecabile alu cabalelorü, alu intrigelorü, cari orbesece pre celu ce s'au incurcatu in ele pána la pretiulu de perderea lumei intregi, déca se aru poté, numai densulu cu parerea sea sa nu remana pre josu.

Acum déca o natiune este asiá de nefericita se aiba mai multi „lucéseri“ de acést'a in sinulu ei, cum se va zidi ea, cum va capeté insulfetire, dara cum va fi respectata, cându „lucéseri“ ei arunca cu tina unulu asup'a altuia, si asup'a a totu ce e respectabilu in sinulu ei : pentru ca nu se pléca si se supune ideiloru lorü ?

Unü astfelu de poporu nefericitu, tocm'a acésti pretinsi salvatori i sona clopotulu celu ingrozitorü : „perirea tea din tine . . .“

Scaparea de acestu reu este scaparea de töte cele-lalte. Natiunea cându nu va fi bantuita de pasiuni in sinulu ei, la momentu, intineresece impuerece, si indrasnéla strainulu pálesce si devine neasupritória.

Deci : videant patres conscripti !

In legatura cu cerculariulu publicatu in nrulu 31 mai publicámu si anteactulu urmatoriu :

Nr. cons. 337. 1865.

Précinstitoru Pariati Protopopi si Administratori Protopopesi !

Ce impregurári si lucruri horibili si scandálose au referatu Dlu Consiliariu scolarü Dr. V a s i c i u Inaltulu guvernü alu tierii despre starea interna si esterna a scóleloru nöstre, acestu consistoriu archidiecesanu nu si le póte inchipui acele ; destulu este insa, ca inaltulu Guvernü dice acéstui consistoriu in harth'a sea din 16. Novembre 1861. nr. 13727, carea din caus'a mai indelungatei absentie a subscrisului nu s'au potutu pertractá mainainte, ca adca din raportulu consiliariulu scolarü Dr. V a s i c i u au vedutu cu machaire, ca starea esterna si interna a scóleloru nöstre infatesiadia icóna cea mai trista, si ca acést'a cea mai trista icóna a scóleloru nöstre provine intre altele de acolo : cáci

1) zidirile scolare suntu parasite, neglese, semanându mai multu unoru ruine, de cátu unü institutu de invatiementu si ca multe din cele edificate scoli fára a fi ispravite cu totul, au inceputu eara-si a se ruiná ;

2) ca preotii si protopopii cá directori locali, si ca inspectori districtuali de scóla se vaiata, cáci poporulu intimpina oranduelele lorü cu indolentia si prejudetie inradacinate, a cároru combatere este cu atátu mai grea, pentru ca poporulu nu asculta nici de verb'a Evangeliei ;

3) cá oficiolatele politice pentru zelotipia preotiei nöstre in sustinerea autonomiei bisericesci nu potu inainta tréb'a scolare, cáci preotii privescu amesteculu amplotiloru politici de o lovitura in autonomia bisericeii ;

4) cáci abusuri se comitu atátu din partea comunelorü biserice-ci, cátu si a recurintilorü individi pentru posturi dascalesci ;

5) ca pruncii capaci nu umbla la scóla séu nici decum, séu neregulatu, mai cu séma vér'a, si acolo, unde nu suntu cause desvinovatiétorie, si invatiétorii suntu bine inzestrati, atarnându tare dela comunele bisericesci autonome, au a implini de multe ori voi'a acestora, cá sa remána in posturile selé, si astfelu suntu impedeati a se miscá mai liberu in sfer'a activitáti lorü ;

6) ca invetiétorilorü li se imputienescu lefele dupa placulu comunelorü, si cá si acestea nu le primescu tutdeun'a si pretutindenea intregi, ca scólele se facu de multe ori asilu pentru acei tineri, carii vreau sa se subtraga dela indatorirea militare ;

7) ca gradinile de pomi si acolo, unde au fostu bine cultivate, suntu d-sgredite, lasate prad'a dobitóceloru ;

8) ca consistoriulu sa dea consiliariulu de scóla ocaziune de a poté functioná in institutulu nostru pedagogicu la esamene, cáci dupa §-fulu 26. din instructiunea pentru consiliarii scolari, ei au sa indrepte o deosebita atentiune asup'a instituteloru de preparandia.

Inaltulu guvernü dupa ce au espusu aceste neajunsuri, ce leau aflatu in raportulu consiliariulu de scóla, impartasiesce acéstui consistoriu si masurile luate spre incetarea acelorü neajunsuri, si adeca au emisü cátra organelo sele politice acea demandaciune, cá

1) la excursiunile oficióse sa echiedie si starea claditoru scolarü, si in cátu aru observá defecte, ce cadu in sfer'a activitáti lorü, sa le delature de locu, eara déca tréb'a aru cere vre o pertractare, se faca cuviinciósa aratare, sa invetie si sa admonedie poporulu despre folosulu invatiementotului s. a. ;

2) ca despre cladirea nöua a scóleloru, unde cere necesitatea, si despre dotatiunea invatiétoriloru sa faca cele de lipsa in cointielegere cu concernentii inspectori districtuali de scóle, si cá unde lipsescu midilócele pentru infiintierea scóleloru, acolo sa impreune puterile ale döue séu mai multoru comune invecinate, si sa ridice scoli comune, si aci sa urmeze dupa ordinaciunea din 12 Aprile 1860. nr. 4404 ;

3) cá amplotiiti politici se ingrijésca, cá dotatiunea invatiétorilorü ficata odata sa nu se micsiorede dupa placulu comunelorü, si cá invatiétorii sa nu fia scurtati in competintia lorü ;

4) sa priveghiedie asup'a cercetárii scólei in timpulü prescriu din partea eleviloru, si in privintia acést'a sa invetie si sa controledie pre antistii comunali si pre inspectorii mireni locali ;

5) sa privésca cu töta strictetia, cá scólele populare sa nu se faca asilu pentru tineri, carii vreau sa se subtraga dela obligatiunea militare, si cá numai acei invatiétori sa fia scurtati, carii pre lángra calitátele cerule suntu asiediatu la acele scoli, a cárorü esistentia este asecurata ; si in fine

6) cá sa aiba o deosebita ingrigire asup'a gradineloru de pomi, si in privintia lorü sa padiasca cu acuratetia ordinaciunile din 18 Dec. 1856, si din 16 Noembre 1858. nr. 1336. si 17656.

7) Cá acestu consistoriu inca sa dea Protopopiloru si preotiei asemene invatiuni, precum inaltulu guvernü au datu amplotiloru politici.

Acestu consistoriu archidiecesanu n'au lipsitu in generalu numai a respunde inaltulu guvernü :

I. cá adeva sa binevoiasca a nu trage din raportulu consiliariului de scóla acea consecuintia, cá si cum starea interna si esterna a tuturor scóloru nóstre aru infatiesia icón'a cea mai trista, cáci nu suntu cladirile tuturor scóloru nóstre parasite, neglese, nici sémana tóte ruineloru, si ca starea cea trista a cladiriloru scóloru nóstre, unde aceea se afla, provine de acolo, ca legislati'a patriei nici cându nu s'au ocupato cu tréb'a scolare, va sa dica, creșterea poporului, cáci dicea: „ca tieranulu are numai plat'a lucrului seu“; cáci comunele satesci nu suntu nici pána astadi organizate este apasatu inca si astadi de urmárele fostei sele grelei iobagii cu afát'a mai multu, cu cátu flu apasa si scumpetea cea mare, si anii cei neroditori, si feliuritele vijelii elementari, care l'au ajunsu in cesti ani din urma. Acestea impregiurári tragu apoi dupa sine si frecuentarea irregulara de scóla a copiiloru si a copileloru, si neglijarea gradiniloru de pomi in multe locuri, ear' in altele lipsirea loru totale. Cum ca voru fi si astfelu de casuri, unde cladirile scolari s'au ruinatu din negrija individiloru bisericesci si politici, carii suntu chiepati a tiené cladirile acestea in buna stare, este afara de tóta indoi'al'a; in sa cá neajunsurile acestea sa se póta indreptá, dupa parerea smerita a subscrisului ordinariatu s'aru cere colaudarea speciale a individiloru, carii s'au meritatu in ingrigirea infintii si a sustinerii cladiriloru scolari in buna stare, si a inmultirei lefeloru dascaliesci, si infruntarea tuturoru acoloru, cari n'au implinitu in privinti'a acésta chie-marea loru;

II. ca, de si inaltulu gubernu binevoí a aminti acestui consistoriu archidieceșanu pre bas'a raportulu organulu seu, cá si cum oficiolatele politice pentru zelotipi'a preotimei nóstre in sustinerea autonomiei bisericesci n'aru poté inaintá tréb'a scolare, acestu consistoriu si aci se róga de inaltulu gubernu, a nu trage cu machire de aci acea consecuintia, cá si cum starea esterna si interna a scóloru nóstre aru infatiesia icón'a cea mai trista din caus'a acésta, pentru ca intregulu coru preotiescu si protopresbiterale scie pré bine, ce va sa dica autonomi'a unei biserici recepte in Patri'a nóstra, si nu trece preste graniti'a cea prin legea tierii din 1863 prefapta, ci intre sianturile ei priveghiaza. Déca organulu inaltulu gubernu scie, ca in acestu punctu aru fi peccatulu Preotimea nóstra, séu si insusi acestu consistoriu, atunci sa arete casuri speciali. Dar si pána atunci pusețiunea oficiósa silesce pre acestu consistoriu a protestá cu acestu privilegiu serbatoresce asupr'a acoloru oficiali politici, carii arunca pat'a zelotipiei ultranee asupr'a preotiloru si protopopiloru nostrii, séu si asupr'a acestui consistoriu, cá si cum noi amu abúsá cu dreptulu autonomiei bisericee, si acésta dice nu fára cause fundate; de aceea au si emisu pre aci aleturatu circulariu inca in anulu 1862 *) spre orientarea intregii preotimi si a poporului credinciosu despre dreptulu autonomiei a unei biserici recepte in Patri'a nóstra, si spre rusienarea celoru ce'si batu jocu de unu dreptu cardinalu, pre care legislatiunea constitutionale a patriei nóstre lu da bisericiloru crestine spre liniscea sufletésca a popóloru sele crestine si spre sustinerea ordinii bune si salutarie intre fiii unei si aceleia-si patrie de diferite religii crestine;

III. ca, de-si inaltulu gubernu pre bas'a consiliariului de scóle, cá unu reu impedeatoriu alu prosperárei scolastice bine-voiesca a aduce inainte-si abúsurile, ce se comitu atátu din partea comunelor bisericesci, cátu si a recurentiloru individi pentru postori invetiatoresci, acestu consistoriu si la acésta dice cu modestia, ca nici acestu punctu de vedere nu se póte afirmá, ca starea scóloru nóstre interna si esterna aru infatiesia icón'a cea mai trista, cáci precum din acte oficióse scie acestu consistoriu, numai in putiene locuri se facu abúsuri cu lefile invetiatoresci, care nu suntu urmári ale autonomiei bisericesci, ci suntu urmári triste acelu adeveru, ca adeva pat'a unei religii tolerate s'au raducatu de pre bisericea nóstra numai in anulu 1863, si ca regulamentul organulu alu trebiloru nóstre bisericesci, scolari si fundatiunali, pre care sinodulu bisericee nóstre din anulu 1864 l'au compusu, si inaltulu gubernu l'au asternutu cu rugarea din 4 Maiu 1864, spre a mijloci dela Maiestatea Sea sanctiunarea lui, nici pána astadi nu s'au pusu in lucrare, cáci nu ni s'au tramisu nici cu, nici fára dorit'a aprobatiune prémalta. Suntu inca si alte cause momentóse, care demoraliséza

pre comunele nóstre bisericesci si le sedneu la apucatur'a aceea miserabile, cá se scada léfa invetiatoriului loru, despre care aci numai atát'a se observa, ca si acele voru incetá, cáci poporulu credinciosu arata aplecare mare cátra cele bune, si bas'a acestoru abúsuri nu provine din aplecári inmorali naturali, ci din trecutul celu multu vitregu alu stárei feudali a acestui poporu, si din seraci'a lui, cu care se lupta si astadi, si din scumpetea timpulu presentu, care-lu apasa tare, si-lu impede-a a se poté orientá totu-déun'a spre folosulu seu intelectuale si alu copiiloru sei. Insa pre lángea tóte acestea impregiurári apesatóre si pre lángea acea invinovatire din raportulu organulu guberniale, ca preotii si protopopii cá directori locali si inspectorii districtulu de scóla se tanguiescu, ca poporulu intempina ordinatiunile loru cu indolentia si prejudetie inradacinate, a cároru combatere este cu atát'a mai grea, cu cátu elu nu asculta de urm'a Evangeliei: totusi consistoriu are onóre a afidá dupa date oficióse pre inaltulu gubernu, ca poporulu nostru credinciosu au fipsatu astfelu de lefi pentru invetiatori, incátu un'a tertialitate din ei trage o léfa dela 160 f. pána preste 200 fl. alta tertialitate dela 100—150 fl., si numai a trei'a tertialitate mai josn de 100 fl. v. a.;

IV. ca de-si consistoriu nu pricepe motivulu, care au indemnatu pre inaltulu gubernu spre a provocá acestu consistoriu, cá sa dea dlui consiliariu ocaziune, de a poté functiuná cá atare la esamenele pedagogiloru in intielesulu § 26 din instructiunea pentru consiliarii scolari: totusi are onóre a se rugá cu tóta modesti'a, ca inaltulu gubernu sa bine-voiesca a nu crede, cá si cându dlu consiliariu de scóla Dr. Vasiciu nici cându nu s'aru fi fostu invitatulu la esamenele pedagogiloru, cá si cum acestu institutu aru fi pentru organulu scolariu alu inaltulu gubernu o tíera incognita, pentru ca profesorii respectivi fiindu intrebati despre acésta impregiurare, s'au descoperitu intr'acolo, ca dlu consiliariu scolariu au fostu postitu totu-déun'a la esamenele pedagogiloru si ale clericiloru, si ca cu prea mica esceptiune au si luatulu totu-déun'a parte la acele, ca i s'au datu loculu dintáiu intre óspeti, déca n'au fostu de fatia altu ampoiatiu politicu cu rangulu mai inaltu, si ca acésta-si domnu consiliariu scolariu au pusu eleviloru intrebári diferite. Mai departe, cându in § 26 citatu in inalt'a hártiia guberniale stau aceste cuvinte: „Consiliariulu are a fi de fatia la esamene, déca nu suntu cause impedeatorie deosebite, spre care sferitu elu are a-si procurá siesi cunoscentia despre dilele esamenelor“; atunci acestu consistoriu din provocarea guberniale nu este in stare a deduce alta, fára aceea, ca consiliariulu scolariu se fia de fatia la esamenele pedagogiloru, si spre acestu sferitu a-si procurá siesi cunoscentia despre dilele esamenelor; si asiá se deobliga acestu consistoriu, ca precum pána acum, asiá si spre viitoriu se va dá dlu consiliariu scolariu ocaziune de a functiuná in intielesulu citatelu cuvinte din § 26 la esamenele pedagogiloru; inca va insarciná acestu consistoriu pre profesorii respectivi, a se acomodá si acoloru cuvinte din § 26, care nu se espunu in laudat'a hártiia guberniale, déca dlu consiliariu de scóla va voi a le observá, care suna asiá: „Consiliarii de scóla au a indreptá asupr'a scóloru preparandiale o deosebita atentiune, a conchiamá pre profesorii la o convorbire despre stárea acestoru institute, si cu acelu privilegiu a le dá consiliulu seu“.

(Va urm.)

Eveneminte politice.

Dilele din urma ale septamánei premergatórie a fostu marturele unui evenimentu de intensitate politica. Acésta fu desólverea regesculu guvernulu transilvanénu si inlocuirea lui prin comisariatulu, despre a cároi cercu de activitate s'a incunoscentiatu si publiculu nostru in nrulu trecut.

In diet'a Ungariei se alegu pána acum comisii si sectiuni. Despre lucráriile ei in plenum vomu referi d'n siedintia in siedintia; aici insa inregistramu o intemplare, carea déca se va adeveri are insemnatate destulu de mare de a fi inregistrata aici. Se dice ca clubulu stángei extreme, carele de asta data erá mai numerosu cá in sesiunea trecuta, se desfiintéza si ca cei mai multi membri trecu in clubulu stángei centrali séu moderate.

Despre acésta se dice ca la desbaterea respunsulu la cuventulu de tronulu, va trece cu taceréa preste cestiunile de dreptulu publicu intre Ungari'a si Austri'a; va accentuá in sa cu energia re-

formele interne si adeva, pártile acele, cari in cuventulu de tronulu suntu numai atinse. Cu deosebire va accentuá cestiunile bisericesci si confesiunali, cari in cuventulu de tronulu nu suntu amintite de locu. Stáng'a moderata nu va face o adresa deosebita dupa cum se vorbea, ci va face amendári. Unulu din aceste va fi cam de cuprinsulu acest'a: Regretámú ca regimulu Maj. V. se indoiesce inca de a regulá referintiele intre biserica si statu pre temeiulu principiulu urgitatu de atátea ori de dieta, pre principiulu „bisericee libere“ in statu liberu. Acestu principiu semnificativu alu vietiei statulu modernu pretinde eschiderea tuturoru demnitariloru bisericesci dela legislativ'a statulu si a legislatiunei cu respectu la cele mai sacre interese ale societátei, cu respectu la viati'a conjugale si la educatiune. In contradicere cu acésta se sustiene inca privilegiulu din evulu mediu a un e i singure bisericee.

Mai incolo desaproba legile dupa cari se deschide universitatea, unde are preferintia numai un'a biserica (rom. catol.) apoi va continuá: credemu ca e de lipsa a accentuá delaturarea reletoru acestor'a si altor'a ca aceste, pentru ca regimulu M. V. in decursulu sesiunei trecute, in proiectele asternute despre scóla poporale, a creditu ca la regularea afaceriloru interconfesiunali si la cele ale bisericee gr. or. sa urmeze acea metoda de mesuri injumetate, cari nu satisfacú nici drepturiloru inalienabile de statu nici libertátei bisericee si confesiunei. — Póte ca in decursulu desbateriloru sa se mai modifice, dara ductulu ideeii va remané acela-si.

Scirile despre referintiele intre staturile Europei variaza de unu tempu incóce asiá de tare incátu se vede ca multe dintrensele au numai chiamarea de a maiface cáte o variatiune in monotoni'a politica de presentu. (Post'a din urma e seriósa.)

Franci'a e ocupata cu alegerile pentru corpurile legislative, cari au sa se adune in tómn'a viitoria.

Cért'a escata intre oficiósele vienesse si berlinesse (austriace si prussiane) inca nu a incetatu. „N. A. Zig.“ staruiesce tare si pre lángea Ungari'a sa pretinda mai multa influentia in politica esterióra.

In Itali'a suntu semne de comploturi mazzinistice.

In Spani'a se spune ca se va alege unu directoriu.

In Iri'a se intempla conflicte sángeróse intre irii catolici si anglii protestanti.

Revista diuaristica.

„Hazánk“ ne aduce unu programu nou scosú din jurn. slovacu „Bielo Uhorsko (Ungari'a alba) care face o impartire nóua“ Ungariei. Mai intáiu vorbesce de regatulu intregu a Ungariei, si sustiene 1) de dogma politica, idea statulu ungurescu pre bazea istoriei, adeva unu statu ungurescu de sine statatoriu si independentu pre o baza federalistica, dar nu centralistica. De a 2) dogma politica privesce integritatea teritoriale si unitatea politica. Sub unitatea politica intielege a 3) unu ministeriu comunu in Buda-Pest'a si unu parlamentu constatatóriu din delegatiunea croata, pononiana (cerculu de dincolo de Dunere), transilvana (impreunata cu cerculu dela Tiss'a) si a Ungariei superióre séu a slovaciloru. A 4) privesce statulu ungurescu in integritatea teritoriale si in unitatea geografica punendu-se astfelu Celatea alba (Fehervár) de capital'a provinciei Panoni'a, Ardélulu maritu cu tienuturile de dincóce si de dincolu de Tiss'a, Croati'a cu capital'a Agram, si Ungari'a superióre séu Slovaci'a cu capital'a Neutra.

Dupa statorirea acestui programu jurnalulu amintitu facendu o revista in trecutulu amintesce despre autoritatea si marirea Slovaciei pána in secululu 13. Arata cum suveranii Slovaciei le-a asiguratú ungoriloru, nemtiloru (scopusiensis) si jidoviloru esistinti'a, prin literile de garantia si prin avissare de pamentu spre colonisare, si se incérca a documentá acésta chiaru si cu dreptulu a mána pretindiendu, ca déca dreptarile istorice au vre-o valóre, Slovaciei sa i se faca restitutiune in integrum de óre-ce si acum'a mai tóta Ungari'a si trage nutrimentulu seu materialu din teritoriulu Slovaciei. Ungarii deci, cari suntu izolati de tóta lumea trebuie sa se puna in referintie amicabile cu slovacii, cáci astfelu si castiga in ei vre-o 4 mil. (?) de amici slovaci si prin ei vre-o 80 mil. de slavi si ei (ungurii) numai astfelu si voru poté asiguratú

*) Celu de sub nr. cons. 657 din 26 Augustu 1862.

esistiti'a. Pentru aceea sa li se dea o independinta federalistica, ca in Neutra sa-si aiba guvernulu lor si diet'a lor nationale, concurendu prin delegatiune la unitatea federalistica. Mai departe Slovaci'a sa-si aiba in ministeriulu comunu ministrulu seu, carele se o reprezenteze prin votu consultativu si decisivu. Sa se stabileze in Slovaci'a o contributiune proportionale. Caci ea plateste acum 50 mil. si nu scie pentru ce, deorece nu trage nici unu folosu dela statu; pentru ca nu natiunea slovacă exista pentru statulu magiaru, ci acest'a exista pentru folosulu natiunii slovacă. Acest'a e devis'a incetatiunii moderne. Militari'a mai departe se nu se urce preste 40,000, prin urmare pre Slovaci'a vinu 10,000. Neutra ca capitala sa-si aiba universitatea sea cu unu politechnicu, se-si aiba mitropolitulu si superintendentulu seu, si de aci sa se porte superinspectiunea scoleloru, caci Pest'a fiindu mai multu orasiu de comerciulu nu e acomodata pentru universitate si pentru locuinti'a museru. In fine doresce si pretinde respectarea marcei Slovacă si a flamurei ei, ce e colore rosia alba si venata. „Hazank“ dice ca programulu acest'a nu are lipsa de comentariu.

Diet'a Ungariei.

Siedinti'a din 1 Maiu se tienu inca sub presiuniulu lui Pribeek ca presiedinte dupa etate. De fatia era toti ministri. Siedinti'a se incepu la 10 ore.

Dupa cetirea si verificarea protocolulu din siedinti'a trecuta, se cetescu membri alesi in comisiunea pentru esaminarea credentialeloru. Mai de parte presiedintele dupa etate presentéza doua proteste venite contr'a lui G. Klapka si Iusth Kal., cari din cauza ca langa cea din tiau nu e alaturata nici o copia, ear langa a dou'a nu e pusa 1000 fl., se respingiu.

Dupa aceste presiedintele provoca cas'a la alegerea oficialiloru; eara Madarasz propune, ca sa se cetesca ablegatii odata in rendu alfabeticu. Deci presiedintele dupa etate primindu conscrierea deputatiloru alfabetica provoca cas'a la votisare. Votandu-se pentru presiedintele dietei reese cu majoritatea voturiloru Somssich Pal.

La votisarea pentru doi vicepresiedenti reesu cu majoritate Gajzagó Salamon si Bittó István. (Antoniu Mocioni inca capata 29 de voturi, sicuru nu dela unguri). De notari se alesera Iámbor P., Mihályi P., Fodroczy S., Bujanovicu S., Majlath I. si Széll K.

Dupa alegerile aceste presiedintele dupa etate Pribeek multiamesce casei pentru increderea ce ia datu si intre aplause parasindu scaunulu presiedialu face locu presiedintelui alesu Pavelu Somssich. Asemenea facu si notarii alesi dupa etate.

Somssich ocupandu presidiulu dice, ca se supune vointiei reprezentantiloru casei, desi aru fi fostu altii mai vrednici ca densulu pentru ocuparea acelu locu onorabilu. Multiemesce in numele casei lui Szentiványi, carele in decursu de trei ani a portatu cu onore greutatea presidiulu, si cerendu asemenea ajutoriulu condeputatiloru la portarea presidiulu promite ca totu deuna va supune convictiunea sea majoritati casei. Va sustiené cu scumpeitate libertatea votisarii si numai unde va fi neapertu de lipsa va dá deslusiri necesarie. Speréza ca toti deputatii voru conlucrá in armonia spre resolvarea problemelor, ce Majestatea Sea lea amintitu in cuventulu de tron si toti si voru desvoltá puterile pentru glorificarea patriei si pentru inaintarea ei amesuratu spiritulu tempulu. Multiemesce apoi in numele casei presiedintelui si notariloru alesi dupa etate pentru conlucrarea lor la constituirea casei si declara in fine diet'a conchietata de Majestatea Sea pre 20 Aprile de constituita si ca atare de deschisa.

Gajzagó si Bittó ca vicepresiedinti si Iámbor in numele notariloru asemenea multiamesce casei pentru increderea pusa in ei.

In fine presiedintele face cunoscutu, ca din caus'a serbatoriloru gr. res. siedinti'a viitoare se va tiené Mercuri in 5 Maiu, in care se voru mai alege afara de primariulu casei si óresi cari membri entru deosebitele comisiuni. Siedinti'a se inchetea la 4 ore d. m.

Sublimitatea conferintieloru invetiatoresci.

Cunoscu o institutiune la noi menita pentru de a promová interesele scolei nostre populare. Acesta frumoasa si folositoare institutiune avemu de

a o multiamí numai Escelentiei Sele pré bunului nostru Metropolitu, Andreiu. Este alu cincilea anu de cându acosta institutiune prospera si chizesiuesce perfectiunea invetiatoriloru din scolele nostre populare. Este alu cincilea anu, de cându amu inceputu si noi, invetiatorii, a trái cá invetiatorii! Este alu cincilea anu de cându reprezentantii instructiunii nostre natiunale au gasitu unu terenu de a se pronuncia si ei liberu asupra problemelor de educatiune. — Toti invetiatorii interesati de chiamarea lor cunoscu si apróba importantia conferintieloru din cestiune. — Mi s'a intemplatu totusi, sa andu cu urechile mele dela câte cine-va, ca cine merge la conferintie, este unu nebulu; fiindu ca totulu ce se pertractéza acolo, suntu numai flécuri! — este numai tempu perdutu. Difficile est satyram non scribere.

Cu bucuria in sa trebuie sa constatezu, ca dupa esperintia mea multa putiena cáta o amu, numerulu acelor'a este pré micu si apoi o rendunica nu face primaver'a. — Dara pentru unu invetiatoriu, care se intereséza de chiamarea sea, conferintiele invetiatoresci suntu dejá o necesitate imperioasa, care cu atáta devine mai sentitória, cu cátu romanii au mai multa nevoia de carte si lumina. Scurta este vietia si grea este chiamarea unui invetiatoriu; grea este maistri'a de a cresce pre ómeni. Si chiaru din punctulu de vedere alu importantiei asupra cestiunii, ce ne preocupá, trebuie sa muncimu, cátu putem, cu vreme si fara vreme dupa dis'a s. apost. Pavelu. Art'a nostra de a dá cresce tinerimei este si cea mai lunga si cea mai grea. Si cum sa nu fia grea o astfelu de ocupatiune, cându subiectulu ei este neveditu, este spiritulu de o nemarginita profunditate?!

Pentru ca cine din muritori a pututu vredota macaru a scrutá pana in fundu fiinti'a umana? Ea ascunde in sine o mare bogatia, numeroase sorginti de germeni si aplecári spre cele mai maretie lucruri, cari grigite si conduse intieptiesce potu radica pre omu pana la demnitatea, ce ia semnat'o Dumnedieu, cându 'lu facu! — Si din contra, ce face din elu o mána negrijnica?

Lunga dara este maistri'a de a cresce pre ómeni, efectulu cárei'a ajunge si trece preste mórtede departe pana unde nu mai ajunge ochiulu muritorulu!

Cumca chiamarea invetiatorésea e grea, de multa a disparutu ori-ce indoiéla; pentru ca cu ea este impreunata o mare responsabilitate. De aceea trebuie sa ne armámu, pentru cá sa fimu capabili a ne aperá terenulu, ce-lu ocupámu. Si cum ne vomu armá me va intrebá cine-va? Sciundu ca unirea face forti'a, sa ne asociámu. Sa ne intrunim in conferintie. Sa ne facemu membri ai conf. invet. nu numai membrii passivi ci chiaru activi; caci conferintiele pretindu dela membrii ei o activitate barbatéscă si matura per escelentiam!. — Numai asiá unu invetiatoriu se póte numi intru adeveru membru alu conferintieloru invetiatoresci. Este evidentu, ca fiacare omu trebuie sa mérga progresandu in carier'a, ce a imbratisiatu: cu cátu mai vertosu unu invetiatoriu? Caci importantia chiamarei sele este cuprinsa in sánt'a missiune d'a regenerá marea societate omenéscă in genere, si natiunea de care apartiene in specie. Elu imbracisandu asta chiamare are d'a dá familiei, bisericiei, statulu si natiunii barbati apti pentru chiamarea, ce i ascépta in viatia. Cine nu scie, ca maistri'a d'a cresce pre omu este si cea mai grea si cea mai lunga; fiindu ca tinda pana la infinitu. O mare si totudeodata grava problema acest'a, dela acarei norocósa resolve atarna fericirea atátoru populi! — Oprindu-ne putienu si judecandu cele dise din punctulu de vedere alu importantiei curatu si limpede se vede: câte cunoscentie, câte invetiaturi, cáta esperintia de lume nu se cere dela unu invetiatoriu pentru d'a corespunde chiamarei sele macaru si o parte? Cáta praxa, cáta desteritate, cáta rutina pedagogica nu se cere dela unu invetiatoriu pentru cá sa si implinesca missiunea sea d'asi cresce adeca pre fiitorii cetatieni in adeveratele limite ale religiositatii si moralitatii, ce destinulu finalu alu omulu reclama? Cátu studiu nu se cere dela unu invetiatoriu, pentru cá sa cunosca atátea inimi, atátea individualitati, atátea contrarietati de caractere, de vointie si prin urmare de directiuni? Eac'a déra pentruce recomandu fratiloru colegi o neobosita munca si lupta pre terenulu, care ni l'amu disputatu! Eac'a pentru ce sustienemu cu taria si recomandámu cu totu deadinsulu invetiatorulu sa nu fia statiunariu in

calea sea: ci elu sa tinda necontentu totu la mai mare perfectiunare a caracterulu seu, a cunoscentieloru sele si a metodei instructive; caci vastulu câmpu alu pedagogiei este de cea mai imensa estensiune. Si chiaru din punctulu de vedere alu importantiei asupra celoru dise invetiatorulu este necesitatu a cáta societatea ómeniloru de asemenea specialitate. De cea mai mare importantia suntu dara conferintiele invetiatoresci. Dara domni mei! caci ele suntu menite d'a pune scol'a in strinsa legatura cu adeveratii ei reprezentanti, — si astfelu ai dá acelei'a adeverat'a vietia, adeverat'a valóre si interna si esterna.

Acum intorcendu-me dela aceste reflexiuni generali permitemi, iubite lectore, a vorbi mai detaliatu despre sublimitatea, despre demnitatea acestoru frumoase meetinguri pedagogice. In numerii venitori, déca mi se voru deschide colónele acestui diariu, voiú tratá cestiunea din trei puncte de vedere; caci resolvarea din tóte puncturile de vedere o lasu celoru mai competinti.

Ioann D. Petrasicu
invetiatoriu la Resinari.

De langa Piétr'a Craiului
in 13/25 Aprile 1869.

Dle Redactoru! Unu evenimentu de mare insemnate, a-siu dorí se impartasiescu onoratului publicu cetitoriu, déca a-ti binevoi a dá acestoru sicuri locu, in multu pretiuitulu jurnalulu „Tel. Rom.“, si déca altalu nu mi va fi prevenitu in asta privintia.

Intielegendu eu, ba, dupa mai desele cercetári, convingendu-me pre deplinu, ca onoratul domnu Ioann Comsi'a parochu in comun'a Zernesci, tiene cu tinerimea inca din 14 Octobré 1868, nu numai in tóte Duminecile, ci si in tóte serbetorile din catechisatiune prelegeri serioase si regulate, acceptámu cu mare dorire esamenulu catehumenalu.

Dorintia mea nu fu zadarnica, caci esamenulu acest'a se si tienu in 13/25 Apr. a. c. Diminetia se incepú servitiulu divin in biseric'a din piétia, prin Revrd. Dlu Protopopu Ioann Metianu. Poporulu se aduná in numeru mare. La inceputulu sf. Liturgii venira baietele si baietii scoleloru comunali sub conducerea d-loru invetiatoriu in unu ordinu fórte frumosu si se asiediera fara sgomotu la loculu lor.

Apoi venira coristii sub conducerea dlui invetiatoriu Iosifu Micu si acompaniara cu cantári corale sánt'a liturgia in unu modu fórte frumosu. Dupa servitiulu divin prea on. domnu Protopopu provoca si indatorá pre poporu, cá fara deosebire sa iee parte la esamenulu ce-lu va tiené dupa 10 ore a. m. Parintele Comsi'a cá catehetu cu catehumenii sei; spre a vedé si spre a se convinge despre progresulu tinerimei pre calea spirituale. Poporulu primu cu multiamire acosta provocare si la tempulu otaritu scolele erau incungiurate de o multime mare de barbati si de femei.

Mai tóta inteligintia romana zernescéna, in frunte cu Revrd. d. protopopu, on. domnu judecatoriu Penciu si cu onor. domnu pretoru Ratiu, loá parte la acestu esamenu. Mai inainte se esaminara catehumenii din catechismulu micu cu rezultatu imbucuratori. Dupa aceea intrebandu-se despre rugaciunile felicitatoru ocaziuni, si despre acelea cari trebuie sa le rostéscă fia-care crestínu sub decursulu sf. liturgii, se audira responsuri de totu multiamitóre.

In sfersitu se esaminara tinerii din istoria romaniloru, despre numele despre originele romaniloru si despre tóte evenimentele mai insemnate. Responsurile deschise si pline de coragiu facura impressiune asupra auditoriloru. Dara bucuria loru fu si mai mare, cându deodata unu tineru est in mediu si declamá o poesia morale cu o voce sonora si mangaióse in urm'a cárei'a corulu numai decáta intoná: „Multu e dulce si frumoasa limb'a ce vorbimu“ etc.

Urmá apoi altu tineru, cu alta poesia de feliolu celei dintai, dupa care intoná corulu: „Cá unu globu de auru“ etc.

Sub totu decursulu esamenulu, dara acum cu deosebire se puté cetí pre fetiele ascultatoriloru multiamirea si bucuria ce o aretau fatia cu tinerimea si cu conducatori ei. — Acum Revrd. domnu Protopopu Ioann Metianu ca presiedinte, tienu unu cuventu de incheiere infrumsetiatu cu nisce asemenári fórte potrivite pentru tinerimea de ambe securile, esprimendu-si totu odata multiamirea fa-

